

עיונים לפרשת "מקץ" עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

מלכות שעה

שאולי גרינפלד

אלא שהתורה מלמדת אותנו, דרך הסיפור על מלכותו של יוסף, שלמלכות יהודה תיקדם מלכותם של בני רחל, וכפי שאכן מלכותו של שאול קדמה למלכותו של דוד. וכך כתב הרמב"ם:

"ועניין שאול היה, כי בעבור שדבר שאלת המלכות בעת ההיא נתעב אצל הקדוש ברוך הוא, לא רצה להמליך עליהם מן השבט אשר לו המלכות שלא יסור ממנו לעולמים, ונתן להם **מלכות שעה**".

המלכות של שאול, כמו גם המלכות של יוסף, היו מלכויות לשעה – מלכויות זמניות. ראש ישיבת מרכז הרב, רבינו הרב צבי יהודה זצ"ל לימד, שאין זה מקרה שמלכות בניה של רחל קודמת למלכות בניה של לאה⁶:

"בבנין בית ישראל, לפני מלכות בית דוד צריך שתבוא קודם מלכות שאול. **ארעיות שבאה לפני הקביעות, יחד שניהם משלימים את הקדושה**. וכשיעקב, ובית יעקב, ומשפחה זו, נולדת ומתקמת ליסוד זה של האומה, לכתחילה צריך להיות הסדר הזה של רחל ולא, **והקדמה של שלטון יוסף ובנימין, שהוא הכנה לקדושה העליונה של מלכות בית ישראל**. ומתוך כך לכל סדרי הדורות. וכמו כן בגאולה האחרונה משיח בן יוסף מקדים ואחר כך מגיע משיח בן דוד. זה שייך למציאות הטבעית של סדר ההנהגה האלוקית".

ישנו סדר, כך צריך להיות: מלכות בניה של רחל, קודמת ומכינה את מלכות בניה של לאה. יוסף מכין את יהודה, שאול את דוד, משיח בן יוסף את משיח בן דוד.

פרשתנו ממשיכה בתיאור המתיחות בין יוסף ואחיו. מתיחות שהתחלנו ללמוד בפרשה הקודמת, וממשיכה גם אל הפרשה הבאה. בפרשה שלנו ישנו דגש מיוחד על ביסוס מעמדו של יוסף כמלך, שלו ניתנה היכולת והשררה, והוא זה שדואג לכולם:

"ויוסף הוא השליט על הארץ, הוא המשביר לכל עם הארץ, ויבאו אחי יוסף ויתחוו לו אֲפִים ארצה".

את ניצני הצמיחה של מלכות יהודה, אנו נפגוש בשולי הדברים. כאשר ראובן לא מצליח לשכנע את יעקב להוריד את בנימין למצרים, יהיה זה דווקא יהודה שיצליח:

"ויאמר יהודה אל ישראל אביו שְׁלָחָה הנער אִתִּי ונקומה ונִלְכָה, ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טַפְנוּ. אנכי אֶעְרְבֶנּוּ מידי תבקשנו, אם לא הִבִּיאֲתוּ אֵלַיךְ והצגתו לפניך, וחסאתי לך כך הימים"².

יהודה מראה שהוא יודע 'לתפוס פיקוד' ולקחת אחריות, אף שבינתיים ההנהגה עוד לא ניתנת לו. בסוף החומש, נלמד שמלכות הנצח אכן תינתן ליהודה:

"לא יסור שבט מיהודה ומִחֶקֶק מבין רגליו, עד כי יָבֵא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהָת עִמָּם"³.

ובלשון הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה⁴:

"כתר מלכות זכה בו דוד שנאמר: 'זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי'⁵.

את תפקידם של שתי המלכויות, הזמנית והקבועה, הגדיר מרן הראי"ה קוק זצ"ל במאמרו 'המספד בירושלים', שנדפס בספר מאמרי הראי"ה:⁷

"והנה מתחילה הוכנו שתי הכוחות הכלליות בשני השבטים שהוכנו למלוך בישראל אפרים ויהודה, שהוא כלל יוסף ויהודה. וכמו בתחילה 'מעשי אבות סימן לבנים' **יוסף היה המשביר** ששלח אותו אלוקים לפליטה גדולה להחיות עם רב והחיה את יעקב ובניו בחיי החומר לחם לפי הטף... **ויהודה מיוחד לכח ישראל המיוחד**, היתה יהודה **לקדשו**.⁸

בני רחל, והמלכים העומדים מהם, נועדו לבנות את הקומה הגשמית: הם בונים את הממלכה כישות שיש לה צבא, משטרה, מסחר ותעשייה. את המשמעות האלוקית הנצחית של הממלכה, נותנים בניה של לאה. וכפי שרומזת התורה בפרשה הבאה:

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף, להרת לפניו גשנה".⁹

והביא רש"י:

"ומדרש אגדה: להרת לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה".

בעוד שיוסף דואג לכלכלה, יהודה מבסס את לימוד התורה.

מרן ראש הישיבה, הרב שאול ישראלי היה חוזר בדבריו ביום ירושלים¹⁰:

"ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות"¹¹. קוממיות אומרים חז"ל¹² 'שתי קומות כקומתו של אדם הראשון'. שתי קומות זהו המהלך היהודי המובהק. זוהי הדרישה, זוהי התקווה, וזהו הערך החשוב ביותר: שתהיה קוממיות. שתהיינה שתי קומות. קומה אחת קומת המדינה, קומת העצמאות, קומת החרות של הגוף. קומה שניה הקומה הרוחנית, שנבנית על המציאות החומרית ועולה על גבה, מחיה אותה, ונותנת לה תוקף מהות ועניין. אין אחד קיים בלי השני".

אנו חוגגים את חג הפסח, ואחריו מציינים את יום העצמאות. ימים אלו, מציינים את הקומה הגשמית שלנו – בניה של רחל. בהמשך נציין את יום ירושלים ונחגוג את חג השבועות – הקומה הרוחנית, בניה של לאה.

מהו באמת העניין בכך שהופעת המלכות בישראל תתחלק לשני שלבים, האחד לשעה והאחד נצחי? ביאר הרב אברהם רמר בספרו איש כלבבו¹³:

"עצם החידוש שבהקמת 'מלכות שעה' כהכנה למלכות הנצח, ייחודי לעם ישראל. רק באומה שעיקר מטרתה הוא לגלות את שם ה' במלואו, על ידי הכלים המוכשרים ביותר למטרה זו, ניתן להעלות על הדעת אפשרות כזו. אפשרות שמשמעותה היא שמי שקיבל על עצמו להקים את המסגרות הממלכתיות **לא יהפוך את האמצעי למטרה**, ובבוא היום כשימצה את שליחותו, יכיר בערכה של מלכות הנצח האידאית, ויפנה את מעמד המלוכה לרעו הטוב ממנו".

הלימוד שהקדוש ברוך הוא נתן לנו כאשר פיצל את המלכויות לשתי קומות, שאחת תכין את השנייה ותפנה לה את מקומה, בא ללמד אותנו שהאמצעי הגשמי איננו המטרה. המטרה שלנו היא אלוקית, והקומה הגשמית אינה אלא הכנה אליה.

בחנוכה אנו מזכירים את נס הניצחון ואת נס פח השמן. כתב הרב יעקב אריאל¹⁴:

"אין כאן שני נסים. יש כאן שני פנים של מאורע אחד, שהאחד עיקרי והשני טפל לו. ניצחון ישראל על יוון היה כפול: ניצחון בחומר וברוח. אלא שהתוכן הרוחני הוא בעל המשמעות העיקרית כשהמסגרת החיצונית משמשת לו אמצעי". נס חנוכה, אחד הוא, והוא בנוי בשתי קומות: נס הניצחון במלחמה, ועל גביו ועל ידו – הניצחון הרוחני – שמתבטא בנס פח השמן וטיהור המקדש.

7	עמ' 94 – 95.	13	עמ' 100.
8	תהילים קי"ד, ב.	14	מאהלי תורה במדבר דברים מועדים עמ' 317.
9	מ"ו, כ"ח.		
10	זה היום עשה ה' עמ' רי"א.		
11	ויקרא כ"ו, י"ג.		
12	סנהדרין ק, א.		